

Grzegorz Górniewicz

DETERMINANTY I KONSEKWENCJE BEZPOŚREDNICH INWESTYCJI ZAGRANICZNYCH

Definicja bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Literatura przedmiotu prezentuje wiele definicji bezpośrednich inwestycji zagranicznych (BIZ). Wśród nich szczególne miejsce zajmuje tzw. wzorcowa definicja BIZ, którą opracowała Organizacja Współpracy Gospodarczej i Rozwoju (OECD). Według niej inwestycją zagraniczną jest przedsiębiorstwo, w którym jeden inwestor zagraniczny uzyskuje lub posiada „trwały wpływ” (ang. *lasting interest*), wyrażony posiadaniem minimum 10% akcji zwykłych tego przedsiębiorstwa lub 10% głosów na walnym zgromadzeniu akcjonariuszy, co według OECD daje efektywny wpływ na zarządzanie przedsiębiorstwem.¹

Często cytowana jest także bardziej ogólna, choć zgodna z powyższą, definicja Międzynarodowego Funduszu Walutowego (MFW). Brzmi ona następująco: „inwestycją bezpośrednią jest inwestycja podejmowana w celu zdobycia trwałego udziału w przedsiębiorstwie działającym w gospodarce innej, niż gospodarka inwestora, przy czym celem inwestora jest uzyskanie efektywnego wpływu na zarządzanie przedsiębiorstwem”². Jak widać definicja ta nie wyznacza dolnego progu udziałów w przedsiębiorstwie, dającego efektywny wpływ na podejmowane w nim decyzje. Część autorów próbuje konstruować własne definicje, które w gruncie rzeczy pokrywają się w dużej mierze z zaprezentowanymi powyżej.

Wśród BIZ wyróżnia się inwestycje typu *greenfield* i *brownfield*. Pierwsze z nich to inwestycje tworzone od podstaw. Polegają one na budowie całkowicie nowych przedsiębiorstw. *Greenfield* są charakterystyczne przede wszystkim dla krajów rozwijających się. Z kolei inwestycje typu *brownfield* występują na ogół w krajach wysoko rozwiniętych. Polegają one na przejęciach przedsiębiorstw już istniejących lub przyjmują postać fuzji³.

¹ Zob. *Benchmark Definition of Foreign Direct Investment*, Third Edition, OECD, Paris 1996, s. 8.

² B. Jasiński, L. Mesjasz, *Rola finansowania zewnętrznego w procesie restrukturyzacji przemysłu krajów CEFTA*, w pracy zbior: *Zadłużenie zewnętrzne a rozwój przemysłu kraju dłużniczego*, Kraków 1997.

³ G. Górniewicz, *Konsekwencje międzynarodowych przepływów kapitału dla gospodarki światowej ze szczególnym uwzględnieniem Polski*, Wydawnictwo Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, Bydgoszcz 2007, s. 13.

Skala zjawiska

Po rekordowym 2007 r., gdy łączna wartość bezpośrednich inwestycji na świecie wyniosła ponad 2 biliony USD, w następnych latach, głównie ze względu na światowy kryzys, BIZ przyjmowały niższe wartości (zob. tab. 1). Na koniec 2012 na całym świecie zanotowano przepływ BIZ na sumę przekraczającą 1,35 biliona USD.

Tab. 1. Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na świecie w latach 2007-2012 (w mln USD)

Region / kraj	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Świat	2002695	1816308	1216475	1408537	1651511	1350926
Kraje rozwinięte	1319893	1026531	613346	696418	820008	560718
Europa	906531	571797	404791	429230	472852	275580
Wielka Bryt.	200039	80026	76301	50604	51137	62351
Irlandia	24707	16453	25715	42804	11467	29318
Luksemburg	28260	16853	19946	34753	22166	27878
Hiszpania	64264	76993	10407	39873	26816	27878
Francja	96221	64184	24219	33627	38547	25093
Ameryka Północna	332772	367919	166304	226991	268323	212995
USA	215952	306366	143604	197905	226937	167620
Kanada	116820	61553	22700	29086	41386	45375
Pozostałe rozwinięte kraje	80590	86815	42342	40197	78833	72143
Australia	45535	47010	26701	35242	65297	56959
Kraje rozwijające się	589430	668439	530289	637063	735212	702826
Afryka	51274	58894	52964	43582	47598	50041
Azja	364899	396152	324688	400687	436150	406770
Chiny	83521	108312	95000	114734	123985	121080
Hong Kong	6210	67035	54274	82708	96125	74584
Singapur	46972	12200	24939	53623	56923	56651
Indie	25350	47139	35657	21125	36190	24543
Ameryka Południowa	171929	210679	150150	189855	249432	243861
Brazylia	34585	45058	25949	48506	66660	65272
Chile	12572	15518	12887	15373	22931	30323
Meksyk	31380	27853	16561	21372	21504	12659
Gospodarki transformujące się	93371	121429	72750	75056	96290	87342
Rosja	56996	74783	36583	43168	56084	51416

Źródło: Opracowanie własne na podstawie: World Investment Report 2013: *Global Value Chains: Investment and Trade for Development*, United Nations, New York and Geneva 2013, s. 213-216.

W latach 2007-2012 zmniejszył się udział krajów rozwiniętych w światowym napływie BIZ. W 2007 r. wynosił on ok. 66%, a w 2012 roku tylko 41,5%. Zdecydowana większość tych inwestycji wpłynęła do Europy (zwłaszcza do Wielkiej Brytanii, Irlandii, Luksemburga, Hiszpanii i Francji) oraz do Ameryki Północnej. W rozpatrywanym okresie dynamicznie wzrastał natomiast udział krajów rozwijających się w światowych BIZ. W 2007 roku wynosił on tylko 29%, a w 2012 aż 52% światowych bezpośrednich inwestycji zagranicznych. W tej grupie państw zdecydowanie dominowała Azja, w tym przede wszystkim Chiny, Hongkong, Singapur i Indie. Należy zwrócić też uwagę na widoczny przyrost napływu BIZ do Ameryki Południowej. Szczególnie dotyczył on gospodarki brazylijskiej. Inwestycje bezpośrednie podobnie jak w poprzednich latach omijały na Afrykę. Na ten kontynent w 2012 roku przypadło tylko 3,7% wszystkich światowych BIZ.

W klasyfikacji krajów, pod względem przyjętych inwestycji bezpośrednich zdecydowanie dominują USA (167,6 mld USD) i Chiny (121 mld USD). Kolejne miejsca zajęły: Hongkong, Brazylia i Wielka Brytania.

Tab. 2. Najwięksi dostawcy bezpośrednich inwestycji zagranicznych w latach 2007-2012 (w mln USD)

Kraj	2007	2008	2009	2010	2011	2012
USA	393518	308296	266955	304399	396656	328869
Japonia	73548	128019	74699	56263	107601	122551
Chiny	26510	56910	56530	68811	74654	84220
Hong Kong	67872	57099	57940	98414	95885	83985
Wielka Bryt.	325426	183153	39287	39505	106673	71415
Niemcy	170617	72758	69643	121525	52168	66925
Kanada	64627	79277	39601	34723	49849	53939
Rosja	45879	56663	43281	52616	66851	51058
Francja	164310	155047	107130	64575	59553	37197
Szwecja	38841	30363	25908	20178	28158	33428

Zródło: Opracowanie własne na podstawie: World Investment Report 2013: *Global Value Chains: Investment and Trade for Development*, United Nations, New York and Geneva 2013, s. 213-216.

Największym inwestorem bezpośrednim na świecie pozostają od lat Stany Zjednoczone. W 2012 roku ulokowały one w formie BIZ prawie 323 mld USD (zob. tab.2). Drugą pozycję zajęła Japonia (ponad 122 mld USD), a na trzecim miejscu uplasowały się Chiny (ok. 84 mld USD). Gdyby dołączyć do nich wynik Hong Kongu kraj ten byłby drugim inwestorem świata.

Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Planowanie i późniejsze podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych związane jest z występowaniem oraz analizą „...różnorodnych czynników i uwarunkowań stanowiących determinanty określające tę działalność”.⁴ Przedsiębiorca, aby odpowiednio zaplanować inwestycję musi zidentyfikować wiele cech środowiska inwestycyjnego w obszarach, które stanowią o późniejszym powodzeniu przedsięwzięcia. Wielu badaczy tematu, z uwagi na mnogość owych czynników próbuje je sklasyfikować. Stosunkowo popularny jest podział omawianych determinantów na cztery grupy: instytucjonalne, kulturowe, społeczno-ekonomiczne i polityczno-prawne⁵. Inni dzielą powyższe czynniki na podażowe i popytowe⁶, jeszcze inni na geograficzne, ekonomiczne, polityczne oraz prawne.⁷

W początkowej fazie procesu klasyfikacji determinantów bezpośrednich inwestycji zagranicznych należy wyróżnić dwie ich ogólne grupy. Pierwszą stanowią determinanty powodujące podjęcie decyzji o dokonaniu inwestycji bezpośredniej za granicą, czy też inaczej czynniki towarzyszące takiej decyzji, determinujące ten krok. Drugą z wyróżnionych grup powinny stanowić determinanty inwestycji już podjętej, czyli czynniki warunkujące bieżącą działalność inwestorów zagranicznych. Dopiero rozróżnienie tych dwóch rodzajów determinantów BIZ daje podstawy do dalszej ich klasyfikacji.

Grupę determinantów powodujących, czy warunkujących podjęcie inwestycji bezpośredniej dzieli się zwykle na czynniki zewnętrzne i wewnętrzne⁸. Determinanty wewnętrzne wynikają z charakteru działalności przedsiębiorstwa, posiadanych zasobów i są przez niekontrolowane. Natomiast determinanty zewnętrzne nie podlegają kontroli przedsiębiorstwa a obejmują czynniki związane z jego otoczeniem, zarówno krajowym jak i zagranicznym⁹.

Stosując kryterium kierunku przepływu BIZ niektórzy ekonomiści dzielą determinanty inwestycji na powodujące ich wypływ (*outward foreign direct investment*) oraz napływ (*inward foreign direct investment*) do gospodarki krajowej¹⁰.

Pierwsza grupa determinantów powoduje, iż przedsiębiorstwa decydują się na „wychodzenie” z gospodarki krajowej i przenoszenie całej dotychczasowej działalności lub pewnych jej obszarów do gospodarek innych krajów. Grupa druga natomiast, to determinanty powodujące przyciąganie zagranicznych inwestorów i zachęcanie ich do ulokowania inwestycji w kraju lokaty.

⁴ E. Sitek, *Determinanty bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, Politechnika Częstochowska, Częstochowa 1997, s.75.

⁵ Zob. N. Bandelj, *Embedded Economies: Determinants of Foreign Direct Investment in Central and Eastern Europe*, Princeton 1999, s. 8-14.

⁶ H.J. Tuselmann, *German Direct Foreign investment in Eastern and Central Europe: Relocation of German Industry?*, *European Business Review* 1999, Vol. 99, nr 6, s. 3.

⁷ R. Coskun, *Determinants of Direct Foreign Investment in Turkey*, *European Business Review* 2001, Vol. 13, nr 4, s. 222-223.

⁸ E. Sitek, *Determinanty bezpośrednich...*, op. cit., s.76.

⁹ Ibidem.

¹⁰ Ibidem.

Rys. 1. Klasyfikacja determinantów napływu bezpośrednich inwestycji napływających
Determinanty inwestycji napływających

1. Ekonomiczne		
1.1 Infrastruktura		
1.2. Stan gospodarki i perspektywy jej rozwoju		
2. Formalno-instytucjonalne		
2.1. Warunki wpływające na ogólną stabilność systemu politycznego kraju przyjmującego		
a) uprzednie zachowania polityczne		
b) forma ustroju politycznego		
c) stabilność rządu i jego program		
d) ideologia i siła ugrupowań opozycyjnych		
e) konflikty polityczne, społeczne, etniczne i inne		
f) udział w stowarzyszeniach integracyjnych (UE, CEFTA) i organizacjach międzynarodowych (MFW, GATT)		
2.2. warunki wynikające z polityki gospodarczej rządu, które mogą być przyczyną strat dla inwestorów		
a) polityka gospodarcza wobec inwestycji zagranicznych		
- bodźce zachęcające		
- czynniki utrudniające		
- traktowanie narodowe		
a) stosunek rządu do inwestycji zagranicznych		
b) formy zachęty i ograniczenia dla zagranicznych inwestorów		
c) porozumienia i układy zagranicznych inwestorów z rządem		
e) ograniczenia w zatrudnianiu cudzoziemców		
f) ograniczenia wywozu zysku, kapitału i wynagrodzeń		
g) stosunek władz lokalnych do inwestycji zagranicznych		
h) inne formy polityki gospodarczej		
- polityka podatkowa		
- polityka monetarna		
- polityka celna, restrykcje importowe i inne bariery utrudniające dostęp do rynku		
- kontrola cen		
- polityka walutowa		
2.3. regulacje prawne		
a) kodeks handlowy		
b) kodeks pracy		
c) prawo patentowe, autorskie, ochrona znaku handlowego		
d) ustawodawstwo antymonopolowe		
e) regulacje prawne wejścia inwestycyjnego		
f) orzecznictwo i egzekwowanie w sporach prawnych		
g) różnice prawne w traktowaniu podmiotów publicznych, prywatnych, krajowych, zagranicznych		
1 Naturalne		
1.1 położenie geograficzne		

1.2 zasoby naturalne			
1.3 klimat			
1.4 inne warunki naturalne			
2 Społeczno-kulturowe			
2.1. różnice językowe			
2.2. religijne			
2.3. rasowe			
2.1 nacjonalizm i jego wpływ na postawy społeczne			
2.2 obyczaje handlowe i społeczne			
2.3 struktura społeczeństwa według wieku i wykształcenia			
2.4 polityka socjalna państwa			
2.5 tempo przemian społecznych i poziom urbanizacji			
2.6 struktura klasowa społeczeństwa			
2.7 wzorce działań (korupcja, respektowanie prawa, etyka pracy)			

Zródło: Opracowanie własne na podst.: N. Bandelj, *Embedded Economies: Determinants of Foreign...*, op. cit., s. 8-14; R. Coskun, *Determinants of Direct Foreign...*, op. cit., s. 222-223 oraz E. Sitek, *Determinanty zagranicznych...*, op. cit., s.75 i nast.

Determinanty napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych definiowane są na ogół jako: „...zespół czynników i uwarunkowań występujących w zagranicznym otoczeniu przedsiębiorstwa, które zachęcają (przyciągają) do podejmowania w nim działalności gospodarczej (...) to czynniki lokalizacyjne w krajach przyjmujących, które w porównaniu z krajem macierzystym stwarzają potencjalne korzyści inwestorom zagranicznym”¹¹.

Z makroekonomicznego punktu widzenia determinanty inwestycji napływających (czyli warunki w kraju przyjmującym inwestycje) można podzielić na cztery grupy: warunki ekonomiczne, formalno-instytucjonalne, naturalne oraz społeczno-kulturowe (zob. rys.1).

Wśród warunków ekonomicznych wymienia się zazwyczaj infrastrukturę ekonomiczną. Analizuje się takie jej rodzaje jak infrastruktura transportowa, telekomunikacyjna, energetyczna, funkcjonowanie administracji państwowej oraz instytucji obsługujących obrót gospodarczy. Obok infrastruktury w tej grupie czynników omawia się także stan gospodarki i perspektywy jej rozwoju. Szczególną uwagę zwraca się tutaj na stopę wzrostu gospodarczego, tempo wzrostu inwestycji, stopę bezrobocia i inflacji a także wielkość deficytu budżetowego.

Najszerzej ujęte zostały w klasyfikacji determinanty formalno-instytucjonalne, uwarunkowane przede wszystkim aktualnym układem sił politycznych. Do tej grupy zaliczane są czynniki wpływające na ogólną stabilność systemu politycznego kraju przyjmującego, uwarunkowania wynikające z polityki gospodarczej rządu, (mogące stanowić przyczynę strat dla inwestorów) oraz regulacje prawne. W grupie determinantów politycznych najważniejsze są czynniki dotyczące polityki gospodarczej rządu. Zalicza się tutaj na przykład politykę gospodarczą wobec inwestycji zagranicznych, przy czym rząd może w tym przypadku stosować pewne zachęty w celu przyciągnięcia większej licz-

¹¹ Ibidem, s. 81.

by inwestorów zagranicznych, może także utrudniać napływ inwestycji lub traktować inwestorów na równi z przedsiębiorstwami krajowymi. W tej grupie znalazły się także ograniczenia w zatrudnianiu cudzoziemców oraz w nabywaniu przez nich nieruchomości. Te dwa rodzaje uwarunkowań są jednymi z kluczowych determinantów inwestycji zagranicznych, często stanowią one poważne ograniczenie napływu inwestycji.¹² Jeszcze jedną istotną kwestią w powyższej grupie są ograniczenia wywozu zysku, kapitału oraz wynagrodzeń. W wypadku zastosowania poważnych restrykcji również skutecznie ona zniechęca inwestorów do podejmowania inwestycji. Trzecia grupa, determinanty formalno-instytucjonalne to regulacje prawne takie jak kodeksy handlowy i pracy, prawo patentowe, autorskie, ustawodawstwo antymonopolowe oraz ogólna sytuacja systemu sądowego w kwestiach gospodarczych. Jakość powyższych aktów prawnych może również skutecznie zniechęcać co przyciągać inwestorów.

Trzecia, grupa determinantów inwestycji napływających to warunki naturalne takie jak położenie geograficzne, występowanie zasobów naturalnych oraz klimat. Ostatnia grupa uwarunkowań makroekonomicznych to determinanty społeczno-kulturowe. Wśród nich wskazuje się na różnice językowe religijne i rasowe. Istotne są również postawy społeczne, w tym postawy i ruchy nacjonalistyczne. Napływ inwestycji determinuje także bieżąca struktura demograficzna, kraju przyjmującego, zwłaszcza według wieku i wykształcenia. Stosowane modele edukacji wpływają m.in. na jakość kadry pracowniczej w przyszłości. Pozostałe czynniki z powyższej grupy to polityka socjalna państwa, tempo przemian społecznych, poziom urbanizacji oraz tak zwane wzorce działań, takie jak występowanie zjawiska korupcji, respektowanie prawa oraz etyka pracy zawodowej.

Zaprezentowane determinanty są niezwykle istotne, zarówno z punktu widzenia przedsiębiorstwa, które zamierza dokonać inwestycji za granicą, jak również z punktu widzenia gospodarki, która zaprasza zagraniczną korporację do zainwestowania w danym kraju. Dla inwestora odpowiednia konfiguracja owych determinantów ma kluczowy wpływ na rentowność całego przedsięwzięcia, przy czym pomiędzy poszczególnymi krajami występują znaczne różnice w atrakcyjności pakietu determinantów. Dla gospodarki przyjmującej natomiast zestawienie powyższych czynników jest istotne z uwagi na ich kluczową rolę w przyciąganiu zagranicznych inwestorów. Odpowiednio skonfigurowany pakiet determinantów powoduje, iż kapitał zagraniczny może przy płynąć szerokim strumieniem. Nie zadbanie o determinanty powoduje natomiast, iż stają się one barierami dla inwestorów i odstrasza ich wręcz od podejmowania przedsięwzięć gospodarczych w danym kraju.

Konsekwencje przepływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych

Wzrost znaczenia BIZ w gospodarce światowej rodzi pytanie o zyski i zagrożenia, jakie z nich wynikają zarówno dla kraju wywożącego kapitał, jak i dla kraju, w któ-

¹² Świadczy o tym chociażby stanowisko Polski w negocjacjach o przystąpieniu do Unii Europejskiej. W interesie Polski było wydłużenie, a w interesie „piętnastki” skrócenie okresu przejściowego na zakup ziemi.

rym jest on lokowany¹³. Chociaż określenie wszystkich pozytywnych i negatywnych aspektów przepływu inwestycji jest z pewnością niemożliwe, warto przyjrzeć się tym najistotniejszym, do których można zakwalifikować:

1. bilans płatniczy,
2. zatrudnienie,
3. rynki zbytu,
4. zasoby czynników produkcji,
5. PNB,
6. infrastrukturę,
7. technologię,
8. konkurencyjność,
9. budżet państwa,
10. przepisy prawa,
11. wizerunek kraju na arenie międzynarodowej,
12. rozwój regionów,
13. koszty prowadzenia działalności gospodarczej¹⁴.

W kraju przyjmującym kapitał zagraniczny napływ BIZ (księgowany na rachunku finansowym) w krótkim okresie wpłynie pozytywnie na bilans płatniczy. W związku z prawdopodobną zwiększoną skłonnością do eksportu spółek z kapitałem zagranicznym, powinien on się poprawiać również w długim okresie. Istnieją jednak także istotne obawy. Pierwszą z nich jest możliwość dokonywania transferu wypracowanych środków z granicę, czyli do krajów macierzystych, a drugą wzrost importu zasobów i produktów niezbędnych do prowadzenia działalności.

W krótkim okresie inwestycje dokonywane za granicą mogą prowadzić do pogorszenia się bilansu płatniczego w kraju eksportującym kapitał, ponieważ do tego, żeby założyć nowe przedsiębiorstwo lub zagraniczną filię istniejącego już przedsiębiorstwa (wykup istniejących przedsiębiorstw lub budowa nowych), niezbędny jest transfer środków finansowych. Jednak w dłuższej perspektywie, gdy przedsiębiorstwa zaczną przynosić zyski, a ich część będzie wpływała do macierzystego kraju, jego bilans płatniczy ulegnie poprawie¹⁵. W kraju przyjmującym kapitał napływ BIZ może spowodować bezpośrednio tworzenie nowych miejsc pracy w powstających przedsiębiorstwach¹⁶. Napływające z zagranicy inwestycje mogą także oddziaływać pośrednio na wzrost zatrudnienia

¹³ G. Górniewicz, P. Siemiątkowski, *Wprowadzenie do międzynarodowych przepływów kapitału*, Towarzystwo Organizacji i Kierownictwa – Stowarzyszenie Wyższej Użyteczności „DOM ORGANIZATORA”, Toruń 2006, s. 161-168.

¹⁴ G. Górniewicz, P. Siemiątkowski, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne na świecie*, *Ekonomista* 2007 (3), s. 373-375.

¹⁵ A. Budnikowski, *Międzynarodowe obroty czynnikami produkcji*, w pracy zbior. pod red. A. Budnikowskiego i E. Kaweckiej-Wyrzykowskiej, *Międzynarodowe stosunki gospodarcze*, PWE, Warszawa 1997, s. 138 oraz G. Górniewicz, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne Polski*, [w:] pr. zbior. pod red. L. M. Pacholskiego, S. Trzecińskiego, *Przedsiębiorstwo konkurencyjne*, Poznań 2005, s. 136.

¹⁶ J. J. W. van Hastenberg, *Foreign Direct Investment in Hungary. The Effects on the Modernization of the Manufacturing Industry and the Demand for Labor*, Utrecht 1999, s. 48.

w kraju lokaty kapitału poprzez jego zwiększenie w sferze otoczenia biznesu, a także u dostawców półfabrykatów, surowców i materiałów¹⁷.

Istnieje jednak równocześnie niebezpieczeństwo, iż nastąpi zmniejszenie zatrudnienia w przedsiębiorstwach krajowych, które dzięki ekspansji zagranicznych korporacji mogą zostać wyparte przez obcy kapitał. Prawdopodobne jest zmniejszenie produkcji w podmiotach, których produkcja jest wypierana z rynku, a tym samym spadek zatrudnienia.

Możliwy jest także spadek zatrudnienia związany z formą bezpośrednich inwestycji zagranicznych typu *brownfield*. Przejmowanie funkcjonujących już w kraju lokaty przedsiębiorstw związane jest zwykle z ich restrukturyzacją. Ta z kolei często w pierwszej fazie polega na redukcji zatrudnienia.

Określenie wpływu BIZ na wielkość zatrudnienia w kraju pochodzenia kapitału jest skomplikowane. W krótkim okresie wpływ ten zależy przede wszystkim od tego, czy wywożony kapitał byłby zastosowany w kraju, gdyby do wywozu nie doszło. Jeżeli tak by się stało, to wywóz oznaczałby utratę potencjalnych miejsc pracy. Jeśli jednak w danym kraju istnieje nadwyżka kapitału, to rzecz jasna zagrożenie takie nie istnieje.

BIZ wpływają również na wielkość zatrudnienia w kraju wywożącym kapitał w sposób pośredni, poprzez wpływ na wielkość eksportu. Podczas tworzenia za granicą filii lub nowego przedsiębiorstwa na ogół rośnie wielkość produkcji i zatrudnienia w kraju pochodzenia kapitału (przeważnie znacząca część wyposażenia powstającego przedsiębiorstwa pochodzi z macierzystego kraju). W dłuższym okresie wywóz kapitału może jednak spowodować zmiany w eksporcie kraju pochodzenia, które mogą odbić się niekorzystnie na wielkości zatrudnienia. Stanie się tak wtedy, gdy istniejące za granicą przedsiębiorstwo rozpocznie produkcję dóbr wypierających z rynku światowego dobra tradycyjnie eksportowane przez kraj pochodzenia kapitału. Powyższe zjawisko może doprowadzić do zmniejszenia produkcji w tymże kraju, a tym samym do redukcji zatrudnienia. Jednak możliwa jest również sytuacja, gdy produkcja uruchomiona za granicą dzięki inwestycjom bezpośrednim stymuluje eksport i produkcję w kraju pochodzenia kapitału. Do takiej sytuacji może dojść, gdy koncern samochodowy uruchamia montownię w kraju, w którym sprzedaż jego pojazdów była nie możliwa ze względu na ograniczenia importowe. Powstanie tego zakładu spowoduje wzrost eksportu z kraju, gdzie znajduje się siedziba koncernu, a w konsekwencji wzrost produkcji i zatrudnienia¹⁸.

Dzięki napływowi BIZ rodzimi wykonawcy mogą zyskać dostęp do rynków zbytu inwestorów zagranicznych¹⁹. Istnieje jednak poważne niebezpieczeństwo dotyczące

¹⁷ V. Szmyt-Radošević, P. Siemiątkowski, *Wpływ członkostwa w Unii Europejskiej na polski rynek pracy – wybrane aspekty*, Roczniki Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej w Toruniu 2003/2004, nr 3(3), s. 207 i n.

¹⁸ Szer. A. Budnikowski, *Międzynarodowe...*, op. cit., s. 151 - 152.

¹⁹ Zob. G. Agiomirgianakis, D. Asteriou, K. Papatoma, *The Determinants of Foreign Direct Investment: A Panel Data Study for the OECD Countries*, City University London, Department of Economics, Discussion Paper Series, No. 03/06, London 2003, s. 6. Przykładem mogą być sieci zagranicznych supermarketów działające w Polsce, za pomocą których dystrybuowane są na dużą skalę polskie produkty.

utruty zarówno krajowego rynku zbytu, jak i rynków zagranicznych przez podmioty funkcjonujące w gospodarce przyjmującej inwestycje.

Z punktu widzenia kraju eksportującego kapitał jest zdecydowanie więcej pozytywnych aspektów związanych z inwestowaniem za granicą. Przede wszystkim BIZ powinny wpłynąć na pozyskanie nowych rynków zbytu i związaną z tym ekspansję. Fakt ten jest podstawowym motywem podejmowania bezpośrednich inwestycji zagranicznych²⁰. Dodatkową korzyścią jest możliwość zwiększenia konkurencyjności na rynkach macierzystych za sprawą niższych kosztów wytwarzania dóbr za granicą, co z kolei pozwala na poszerzenie krajowego rynku zbytu.

Dla kraju eksportera kapitału możliwe jest także wystąpienie negatywnych następstw wypływu BIZ. Jednym z nich jest sytuacja, w której inwestor całkowicie przenosi działalność za granicę, tracąc jednocześnie udziały w rodzimym rynku zbytu. Skrajnym przypadkiem tej sytuacji jest całkowita utrata rynku zbytu w kraju macierzystym.

Dla kraju przyjmującego kapitał korzyścią będzie z pewnością pozyskanie nowych środków, wypracowanych za granicą. Zwiększy to kapitał w kraju „biorcy”, który zwłaszcza w przypadku krajów rozwijających się i Europy Środkowo-Wschodniej nie jest wystarczający do szybkiego zwiększenia poziomu rozwoju. Ponadto korzyścią może się okazać nabywanie potrzebnych doświadczeń przez krajowych pracowników, zatrudnionych w filiach podmiotów zagranicznych.

Kraj eksportujący kapitał pozyska nowe czynniki produkcji, ale jednocześnie dla gospodarki może to okazać się negatywne. Krajowe czynniki mogą bowiem zostać wyparte przez tańsze, pochodzące z kraju lokaty.

W przypadku „biorcy” BIZ należy oczekiwać zwiększenia produkcji w przedsiębiorstwach z kapitałem zagranicznym, a tym samym bezpośredniego powiększenia krajowego produktu globalnego. Może także uwidocznić się pośredni wpływ BIZ na wysokość produktu globalnego w kraju lokaty. Prawdopodobny jest bowiem wzrost produkcji w przedsiębiorstwach kooperujących a także w tzw. sferze otoczenia biznesu.

Jak to zwykle bywa, może ujawnić się także negatywny wpływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych na PNB kraju lokaty kapitału. Przejawia się on w wypieraniu krajowej produkcji przez spółki z kapitałem zagranicznym, tak więc powoduje to wprost zmniejszenie PNB²¹.

Produkcja podzespołów do produktów wytwarzanych za granicą i dochody obywateli kraju eksportera wliczane do PNB to niewątpliwie pozytywne efekty dla kraju eksportującego kapitał. Negatywnym zjawiskiem okazuje się prawdopodobne zmniejszenie produkcji w kraju ze względu na przeniesienie jej części za granicę.

Z punktu widzenia infrastruktury w kraju pozyskującym kapitał obcy trudno wskazać na zagrożenia. Jedynym może być szybsze zużycie dróg, jednak to akurat jest

²⁰ Zob. P. Siemiątkowski, *Napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych oraz motywy i bariery inwestowania w Polsce*, Zeszyty Naukowe Wyższej Szkoły Bankowej we Wrocławiu, nr 4 (4), Wyd. Wyższej Szkoły Bankowej w Poznaniu, Wrocław 2004, s. 255 i n.

²¹ E. Mączyńska, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne. Światowe i lokalne czynniki dynamizujące*, *Ekonomista* 1999, nr 1-2, 89-90.

naturalnym następstwem rozwoju działalności gospodarczej, niezależnie od źródła pochodzenia kapitału. Korzyści z tego tytułu wydają się za to oczywiste²². Poprawa sytuacja w zakresie infrastruktury może być spowodowana na przykład realizacją strategii przyciągania inwestorów, w której zwykle zawarte są założenia o rozwoju infrastruktury wokół terenów inwestycyjnych. Kolejnym krokiem zwykle jest rozwój infrastruktury towarzyszący rozwojowi działalności spółek z udziałem kapitału zagranicznego.

Z kolei kraj inwestujący raczej nie może liczyć na poprawę dzięki eksportowi BIZ za granicę własnej infrastruktury, ale dzięki poprawie jej stanu w kraju „biorcy” ułatwiona zostanie komunikacja międzynarodowa dla innych przedsiębiorstw pochodzących z kraju eksportera kapitału.

Wpływ napływu BIZ do kraju może mieć zarówno pozytywne, jak i negatywne konsekwencje w dziedzinie rozwiązań technologicznych. Może on przyczynić się do napływu nowoczesnych, ale i tzw. „brudnych” (przestarzałych, kapitałochłonnych i degradujących środowisko naturalne) technologii²³. Ponadto napływ BIZ może oznaczać wzrost wydatków na B&R w krajowych jednostkach kooperujących z inwestorami. Inwestorzy mogą dofinansować działalność badawczą w kraju lokaty, aby transferować jej efekty na własny użytek. Efektem BIZ może być także powstawanie zagranicznych centrów naukowo-badawczych, których efekty „promieniają” na gospodarkę kraju lokaty. Czasami zdarza się niestety tak, że lokalne centra są likwidowane pod naporem zagranicznej konkurencji. Podobnie, jeżeli wprowadzona do danej gospodarki technologia okaże się zbyt nowoczesną, pozytywnych skutków jej napływu nie należy oczekiwać, gdyż krajowe podmioty nie poradzą sobie z jej wykorzystaniem²⁴.

Również w przypadku kraju eksportującego kapitał można wskazać na pozytywne i negatywne aspekty. Wśród tych pierwszych należy wymienić m.in. tworzenie zaplecza badawczo-rozwojowego za granicą, co w dłuższym okresie może powodować transfer technologii z filii do jednostki macierzystej, co jest jednak relatywnie mało prawdopodobne. Bardziej prawdopodobne jest za to zasilanie korporacji macierzystej w specjalistów wysokiej klasy, pochodzących z kraju lokaty. W ostatnich latach trendy takie

²² P. Siemiątkowski, *Potencjalne korzyści i zagrożenia dla kraju importera bezpośrednich inwestycji zagranicznych*, [w:] pr. zbior. pod red. S. Pangsy-Kania i G. Szczodrowskiego, *Polityka i rozwój gospodarczy Polski w UE. Ocena i perspektywy*, Fundacja Rozwoju Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2004, s. 400 i n. oraz S. Umiński, *Znaczenie zagranicznych inwestycji bezpośrednich dla transferu technologii do Polski*, *Organizacja i Kierowanie* 2000, nr 4, s. 43-47.

²³ P. Siemiątkowski, *Wybrane następstwa napływu kapitału zagranicznego do Polski*, w pracy zbior. *Problemy integracji europejskiej*, t. 3, Bydgoski Dom Wydawniczy MARGRAFSEN s. c., Bydgoszcz 2005, s. 61 in.

²⁴ Nieuwzględnienie powyższych założeń jest przyczyną krytyki kilku teorii BIZ, np. koncepcji „żabiego skoku” autorstwa W.L. Gardinera, która jest krytycznie oceniana ze względu na pominięcie założeń, iż kapitał ludzki jest na ogół niedostosowany do odpowiedniego wykorzystania nowoczesnych technologii. Zob. i por. G. Górniewicz, *Bezpośrednie inwestycje zagraniczne w europejskich krajach postsocjalistycznych ze szczególnym uwzględnieniem Polski*, [w:] pr. zbior. pod red. S. Swadźby, *Systemy gospodarcze i ich ewolucja. Kraje postsocjalistyczne*, Katowice 2004, s. 301 oraz G. Górniewicz, *Wpływ...*, op. cit., s. 60.

ujawniają się w przypadku przepływu lekarzy czy informatyków z krajów nowoprzyjętych do UE do krajów tzw. „starej Unii”.

Kraj przyjmujący kapitał obcy może liczyć na wzrost konkurencyjności na własnym rynku poprzez zwiększenie potencjalnych konkurentów. Istnieje też obawa, że konkurencyjność zmniejszy się, gdyż kapitał zagraniczny może wyprzeć krajowy, a nawet doprowadzić do monopolizacji danej gałęzi²⁵.

„Dawca” kapitału musi spodziewać się pewnego zmniejszenia konkurencyjności na własnym rynku (w najlepszym razie żadnych zmian w tej dziedzinie) w krótkim okresie. Jednak w długim okresie można oczekiwać poprawy sytuacji zwłaszcza, gdy produkty wytworzone w zagranicznych filiach trafią na rynek krajowy.

Wpływ BIZ na budżet państwa kraju przyjmującego jest wielowymiarowy. Jako pierwszy i najważniejszy kierunek oddziaływania inwestycji w tym zakresie można wskazać potencjalny wzrost wpływów do budżetu z tytułu płaconych podatków związanych z powstaniem nowych podmiotów gospodarczych²⁶. Chodzi zarówno o podatki bezpośrednie, płacone przez przedsiębiorstwo oraz zatrudnionych w nim pracowników, ale także podatki pośrednie, związane ze sprzedażą wytworzonych produktów. Co więcej, bezpośrednie inwestycje zagraniczne przyczyniając się do zwiększenia zatrudnienia w gospodarce wprost odciażają budżet państwa. Zmniejsza się bowiem kwota pomocy ze środków publicznych, jaką państwo musi wypłacać osobom bezrobotnym w postaci zasiłków dla bezrobotnych, czy później w postaci tzw. zasiłków socjalnych. Wzrost liczby podmiotów gospodarczych, niezależnie od źródła własności, jeżeli nie w krótkim okresie to z pewnością w średnim i długim przełoży się na zwiększenie wpływów do budżetu.

Innym kierunkiem oddziaływania inwestycji bezpośrednich napływających z zagranicy na budżet państwa jest zmniejszenie obciążeń tego budżetu w przypadku, gdy inwestor zagraniczny partycypuje w kosztach inwestycji, która w przeciwnym wypadku byłaby zrealizowana wyłącznie ze środków publicznych (bądź niezrealizowana w ogóle, w przypadku braku środków). Chodzi tutaj głównie o kwestie infrastruktury, na przykład transportowej. Inwestor przykładowo, aby ułatwić komunikację klientom decyduje się na uczestnictwo w kosztach inwestycji polegającej na przebudowie okolicznych ulic, skrzyżowań itp.

Oprócz niewątpliwie pozytywnych, wskazanych wyżej, kierunków oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na budżet państwa kraju przyjmującego kapitał w takiej postaci można także niestety wskazać wpływ negatywny. Przedsiębiorstwa z udziałem kapitału zagranicznego mogą bowiem, chcąc zrekompensować sobie wysokie koszty realizacji inwestycji poza macierzystą gospodarką, unikać płacenia podatków w kraju lokaty. Mechanizm taki może funkcjonować na przykład na zasadzie zawyżania kosztów działalności i niewykazywania zysków. Wówczas to budżet kraju przyjmującego kapitał ponosi ewidentne straty. Być może skala tego typu procederów wśród spół-

²⁵ Zob. i por. A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki...*, op. cit., s. 153.

²⁶ Zob. i por. P. Bożyk, J. Misala, M. Puławski, *Międzynarodowe stosunki ekonomiczne*, PWE, Warszawa 1998, s. 162.

ek z kapitałem zagranicznym jest większa aniżeli w przypadku podmiotów krajowych, albowiem przedsiębiorstwa zagraniczne mają większą możliwość regulowania kosztów poprzez umowy z macierzystymi korporacjami. Trzeba jednak pamiętać, iż generalnie większość podmiotów gospodarczych dąży do tego, aby płacić jak najmniej podatków, przedsiębiorstwa o kapitale wyłącznie krajowym nie są z tej zasady wyłączone.

Jeszcze jeden, potencjalnie negatywny wpływ BIZ na budżet kraju przyjmującego ujawnia się wówczas, kiedy spółki z kapitałem zagranicznym transferują wypracowane zyski za granicę, nieopodatkowując ich uprzednio w kraju lokaty kapitału. Niekiedy pozwalają na to przepisy podatkowe, nakierowane na zachęcanie inwestorów zagranicznych do podejmowania inwestycji w danym kraju, a niekiedy ponownie spółki z kapitałem zagranicznym wprowadzają fikcyjne koszty, polegające np. na zawyżaniu opłat na rzecz korporacji macierzystych za dzierżawę marki, wynajem technologii produkcji, patentów itp.

Analiza gospodarki kraju eksportera kapitału pod kątem oddziaływania wpływających inwestycji bezpośrednich na budżet państwa pozwala wysnuć przypuszczenie, iż łączny bilans w powyższym zakresie będzie dla tego kraju negatywny. Co prawda, jak wcześniej wspomniano, istnieje możliwość napływu zysków wypracowanych przez zagraniczne filie, jednak wydaje się, iż skala tego zjawiska nie zbilansuje strat budżetowych, jakie ponosi kraj eksportera w związku z wpływem inwestycji za granicę. Oprócz bezpośredniej utraty wpływów podatkowych z przedsiębiorstw, przeniesionych do innych krajów, budżet dodatkowo jest także obciążany świadczeniami związanymi z utratą miejsc pracy przez pracowników w kraju eksportera.

Straty budżetu kraju wywożącego kapitał można także rozpatrywać w ujęciu potencjalnym. Trzeba bowiem stwierdzić, iż gdyby eksportowany kapitał został zainwestowany na miejscu (co nie jest jednoznacznie przesądzone) mogło by to przyczynić się do znacznego odciążenia krajowego budżetu, w sposób, który omówiono wyżej dla kraju przyjmującego kapitał.

Niewątpliwie istotnym kierunkiem oddziaływania bezpośrednich inwestycji na gospodarki poszczególnych krajów jest obszar legislacyjny. Szczególnie intensywny wpływ uwidacznia się w przypadku kraju przyjmującego kapitał. Trzeba powiedzieć jednoznacznie, że dobre ustawodawstwo jest jednym z wyznaczników napływu kapitału zagranicznego do gospodarki. Tym samym ustawodawstwo, które kępuje działalność podmiotów gospodarczych staje się automatycznie barierą napływu kapitału zagranicznego²⁷.

Oczywiście rządy poszczególnych krajów doskonale zdają sobie z tego sprawę. Zakładając zatem, że napływ kapitału zagranicznego jest procesem pożądanym w danej gospodarce, należy przypuszczać, iż władza (wykonawcza i ustawodawcza) zrobi wszystko, aby dostosować krajowe ustawodawstwo do wymogów i standardów międzynarodowych. Przejście inwestora na rynek zagraniczny powinno być zatem pod tym względem

²⁷ Zob. i por. P. Siemiątkowski, *Determinanty ekonomiczne napływu bezpośrednich inwestycji zagranicznych do Polski*, w pracy zbior. pod red. E. Urbańczyka, *Strategie wzrostu wartości przedsiębiorstwa. Teoria i praktyka*, tom 1, Wydawnictwo KREOS, Szczecin 2005, s.331 in.

jak najmniej „bolesne”, co oznacza, że przepisy prawne w kraju lokaty winny być zgodne z międzynarodowymi standardami i porozumieniami nie tylko „na papierze”, ale także w praktyce gospodarczej. Oprócz samego dostosowania prawa do międzynarodowych wymogów należy zadbać także o to, aby prawo było spójne, tzn. aby poszczególne przepisy nie wykluczały się wzajemnie i nie dawały możliwości podwójnej ich interpretacji.

Jeszcze jednym, potencjalnie pozytywnym kierunkiem oddziaływania BIZ na ustawodawstwo kraju przyjmującego kapitał jest podpisywanie dwu- lub wielostronnych umów w zakresie wzajemnej wymiany gospodarczej pomiędzy krajami. Umowy te mogą dotyczyć zarówno wymiany handlowej, unikania podwójnego opodatkowania, zakupu nieruchomości, zatrudnienia itp. System takich umów powinien być przejrzysty, zrozumiały dla podmiotów gospodarczych, tak aby na ich podstawie można było łatwo zorientować się na jakich zasadach można w danym kraju funkcjonować. Fakt ten jest także pozytywnym zjawiskiem w odniesieniu do kraju eksportującego kapitał²⁸.

Wreszcie warto wspomnieć, iż w zakresie prawodawstwa napływ bezpośrednich inwestycji zagranicznych może wywołać także niepożądane następstwa. Rząd kraju przyjmującego kapitał przyjmując zasadę bezwzględnej walki o inwestora zagranicznego może posunąć się do złamania zasady równouprawnienia w dziedzinie działalności gospodarczej. Może zatem przypisać inwestorom zagranicznym większe przywileje (tym samym dyskryminując podmioty krajowe).

Kolejnym obszarem, w jakim BIZ mogą wpłynąć negatywnie na ustawodawstwo kraju przyjmującego jest ograniczenie prawa własności, będącego podstawą gospodarki rynkowej. Chodzi mianowicie o sytuacje, w których na przykład właściciele gruntów przeznaczonych pod inwestycje nie zechcą sprzedać tych gruntów inwestorowi czy samorządom. Zgodnie z wcześniej wspomnianą strategią „za wszelką cenę” może dojść do ustawowego ograniczenia prawa własności.

Analizując kwestie oddziaływania bezpośrednich inwestycji zagranicznych na gospodarkę poszczególnych krajów nie sposób nie wspomnieć o możliwości ograniczenia swobody działalności gospodarczej w kraju eksportera kapitału. Chodzi o sytuacje, w których rząd kraju, z którego wywożony jest kapitał dąży do ograniczenia tego procesu, zarówno na poziomie krajowego ustawodawstwa jak również na poziomie międzynarodowym.

Obszarem, w którym ujawniają się niewątpliwie pozytywne następstwa napływu do gospodarki bezpośrednich inwestycji zagranicznych jest prestiż i poprawa wizerunku gospodarki na arenie międzynarodowej. Zwiększony napływ BIZ powoduje, iż kraj zyskuje w oczach menedżerów, polityków i przedsiębiorców. Naturalnym wnioskiem, który wypływa ze zwiększonego napływu inwestycji jest bowiem przeświadczenie o stabilności gospodarki oraz o dobrej koniunkturze na danym rynku. Powyższe czynniki implikują kolejne, w postaci zwiększenia wiarygodności gospodarki, co skutkuje na przykład zyskaniem lepszej pozycji w międzynarodowych rankingach konkurencyjności. Efektem

²⁸ Zob. i por. N. Bandelj, *Embedded...*, op. cit., s. 8-14.

takich zdarzeń może być jeszcze większy napływ inwestycji, co z kolei potencjalnie przyczynia się do rozwoju całej gospodarki.

Wpuszczając inwestorów zagranicznych do gospodarki rząd bierze jednak na siebie dużą odpowiedzialność. Podmiot zagraniczny funkcjonując w realiach ekonomicznych danego kraju kreuje bowiem opinię odnośnie warunków prowadzenia działalności w miejscu, w którym zainwestował. Opinia taka odbija się szerokim echem wśród korporacji transnarodowych. Zakładając, że warunki prowadzenia działalności gospodarczej nie sprostają wymogom inwestorów możliwa jest sytuacja, w której opinia o gospodarce pogorszy się pomimo zwiększonego napływu inwestycji.

Podjęcie bezpośrednich inwestycji zagranicznych ma także istotny wpływ na wizerunek gospodarki, z której wywodzi się kapitał. Przyjmuje się bowiem, iż kapitał zwykle wypływa z gospodarek o wysokim stopniu rozwoju, tak więc zwiększony wpływ kapitału skutkuje zwiększeniem prestiżu gospodarki na arenie międzynarodowej oraz wytworzeniem opinii o przeskoku na wyższy poziom rozwoju. Następuje także zwiększenie prestiżu poszczególnych przedsiębiorstw, które dokonują BIZ, co również przekłada się na opinię o całej gospodarce – „dawcy”.

Bywają także przypadki, w których wizerunek kraju pochodzenia kapitału cierpi na zwiększonym wypływie inwestycji bezpośrednich. Sytuacje takie mają miejsce wówczas, kiedy przyczyną BIZ jest chęć pozbycia się z własnego terytorium tzw. „brudnych technologii”. Problem ten jest szczególnie dotkliwy w krajach Afryki, gdzie kraje rozwinięte często umieszczają przedsiębiorstwa emitujące szczególnie szkodliwe i niebezpieczne odpady procesów produkcji. W tej sytuacji wizerunek kraju na arenie międzynarodowej zazwyczaj się pogarsza. Potęgują to dodatkowo różnego rodzaju organizacje proekologiczne, szeroko informując międzynarodową opinię publiczną o szczegółach dokonywanych przez dany kraj inwestycji i ich efektach ubocznych.

Przepływy bezpośrednich inwestycji zagranicznych mogą wywierać istotny wpływ na rozwój poszczególnych regionów gospodarek, do których napływają, ale także regionów gospodarek, z których wypływają. W przypadku kraju przyjmującego kapitał niezwykle istotne jest odpowiednie ukierunkowanie polityki przyciągania inwestycji zagranicznych. Polityka ta powinna sprzyjać inwestycjom na obszarach, które są gospodarczo opóźnione, co pozwoliłoby na przyspieszenie wyrównywania poziomu rozwoju tych regionów. Zachęcanie inwestorów może przybierać różne formy: oferowania uzbrojonych terenów inwestycyjnych, tworzenia parków technologicznych z rozwiniętą infrastrukturą, zachęt podatkowych itp.

Jednocześnie należy zaznaczyć, iż brak odpowiedniej polityki w powyższym zakresie może spowodować wręcz znaczne pogłębienie się różnic w rozwoju poszczególnych regionów oraz zapaść gospodarczą regionów najbiedniejszych. Następuje wówczas koncentracja kapitału z reguły wokół dużych aglomeracji miejskich, natomiast pozostałe regiony są marginalizowane przez inwestorów. Dużą rolę w tym zakresie przypada samorządom, które nie czekając na decyzje na szczeblu centralnym we własnym zakresie mogą podejmować działania nakierowane na przyciąganie inwestorów zagranicznych.

Wpływ BIZ na rozwój regionów kraju pochodzenia inwestora zagranicznego jest także poważny. Pozytywne oddziaływanie przejawia się przede wszystkim w promowaniu regionu, z którego pochodzi inwestor za granicą. Możliwy jest także, za pośrednictwem inwestora zagranicznego, rozwój współpracy pomiędzy samorządami różnych regionów, promowanie produktów regionalnych czy dokonywanie wymiany młodzieży. Niestety odpływ inwestycji z regionu, z którego pochodzi inwestor oznacza zmniejszenie nakładów inwestycyjnych w regionie inwestora. Oznacza to także brak finansowania inwestycji w pozostałych regionach kraju, z którego pochodzi inwestor. Jak wiadomo sytuacja taka przekłada się na kolejne obszary, chociażby zatrudnienie, co z kolei pośrednio wpływa na kondycję całego regionu.

Jednym z istotniejszych parametrów gospodarki są koszty prowadzenia działalności przez przedsiębiorstwa. Również na ten czynnik istotny wpływ wywierają bezpośrednie inwestycje zagraniczne, zarówno od strony kraju przyjmującego inwestycje jak i od strony kraju eksportera kapitału.

Pozytywne oddziaływanie na gospodarkę kraju lokaty w tym zakresie może przejawiać się w następstwach realizacji strategii przyciągania inwestycji zagranicznych. Rząd dążąc do zachęcenia jak największej liczby inwestorów do ulokowania w swoim kraju kapitału zapewne będzie chciał stworzyć dogodne warunki prowadzenia działalności dla zagranicznych przedsiębiorstw również w zakresie kosztów. Tym samym możliwe jest zmniejszenie obciążeń wszystkich podmiotów gospodarczych. Jednocześnie może zdarzyć się sytuacja, w której zwiększony popyt na usługi otoczenia biznesu spowoduje wzrost cen tych usług, co w rezultacie doprowadzi do zwiększenia kosztów prowadzenia działalności gospodarczej ogółem.

W rezultacie rzeczywistych lub prawdopodobnych bezpośrednich inwestycji za granicą zyskać mogą także podmioty gospodarcze w kraju eksportującym kapitał. Przede wszystkim możliwe są motywy kosztowe podejmowania inwestycji za granicą. Wówczas celem inwestora jest zmniejszenie kosztów działalności poprzez przeniesienie załóżmy części produkcji do innego kraju. Widmo odpływu kapitału z gospodarki może powodować, iż rząd chcąc zachęcić przedsiębiorstwa do inwestowania w kraju zamiast wywożenia kapitału do innych gospodarek będzie podejmował działania zmierzające do obniżenia kosztów działalności gospodarczej na swoim terytorium. Niestety możliwości w tym zakresie są w przypadku wielu gospodarek ograniczone.

Wreszcie zwiększony odpływ kapitału z danego kraju może spowodować, iż rząd będzie próbował zrekompensować sobie utratę części dochodów z podatków poprzez zwiększanie obciążeń podatkowych. Również tego rodzaju ruchy są znacznie ograniczone, szczególnie w gospodarkach o wysokich stopach opodatkowania (np. Szwecja), jednak nie niemożliwe do zrealizowania.

Należy podkreślić, że państwo zezwalające na podejmowanie bezpośrednich inwestycji zagranicznych posiada dużą swobodę regulowania warunków działania obcego kapitału. Wydając odpowiednie przepisy dany kraj może nie dopuszczać do tworzenia działalności gospodarczej, uznawanej za szkodliwą dla interesów narodowych. Jednakże, trzeba mieć na uwadze, że restrykcyjne wobec inwestorów zagranicznych prawo może

ich całkowicie lub częściowo zniechęcić, szczególnie wówczas, gdy pozostałe czynniki (np. bogactwa naturalne, położenie, rozmiary rynku i stan gospodarki) nie równoważą trudności wynikających z ograniczeń²⁹.

Jednym ze skutków dopływu do kraju BIZ jest występowanie obawy przed politycznymi następstwami zdominowania gospodarki narodowej przez obcych właścicieli, reprezentujących (jak się często uważa) w pierwszej kolejności interes narodowy kraju, z którego pochodzi kapitał. Przykładowo, w kraju silnie rozwiniętym, jakim jest Kanada, lokująca znaczny kapitał amerykański, istnieje zagrożenie, że w przypadku prowadzenia przez USA polityki sankcji ekonomicznych wobec krajów trzecich mogą być czynione naciski na włączenie do tego rodzaju akcji również zagranicznych przedsiębiorstw o kapitale amerykańskim, co może okazać się sprzeczne z interesem narodowym Kanadyjczyków.

Z kolei w bogatych w surowce mineralne krajach rozwijających się powszechnie są obawy, że BIZ, a w szczególności działalność wielkich koncernów, mogą prowadzić do nadmiernej i sprzecznej z długookresowym interesem tych państw eksploatacji złóż. Natomiast w krajach rozwijających się, mających ambicje stania się kontynentalnymi mocarstwami (np. Brazylia, Indie, Iran), ogranicza się udział obcego kapitału w przedsiębiorstwach (na ogół na 50%, a czasem nawet do zera)³⁰.

Wnioski końcowe

Bezpośrednie inwestycje zagraniczne stanowią istotną część współczesnych międzynarodowych przepływów czynników produkcji. Świadczy o tym relatywnie duża skala zjawiska. Mimo pewnego załamania spowodowanego ogólnoswiatowym kryzysem gospodarczym, poziom BIZ jest nadal wysoki.

Chociaż, BIZ napływają do wszystkich kontynentów, to wielkość ich bardzo zróżnicowana. Generalnie najwięcej BIZ ulokowano w silnie rozwiniętych krajach europejskich (Wielka Brytania, Niemcy, Francja) i północnoamerykańskich. Znacząca część inwestycji trafiła też do krajów azjatyckich (szczególnie do Japonii i Chin). BIZ omijały na ogół tereny słabo rozwinięte, co dotyczy szczególnie Afryki. Należy spodziewać się, że w najbliższych latach skala bezpośrednich inwestycji zagranicznych będzie się nadal powiększać. Przyczyny tego zjawiska należy upatrywać w otwieraniu się gospodarki światowej i postępujących procesach globalizacyjnych.

Ważną kwestią związaną z BIZ są konsekwencje, jakie pojawiają się w związku z ich przepływem. Mogą być one pozytywne i negatywne zarówno dla krajów lokujących kapitał za granicą, jak i dla krajów, do których on napływa. Do głównych korzyści i zagrożeń zalicza się na ogół wpływ BIZ na: bilans płatniczy, zatrudnienie, rynek zbytu, zasoby czynników produkcji, produkt narodowy brutto, infrastrukturę, technologię, konkurencyjność, budżet państwa i rozwój regionów.

²⁹ A. Budnikowski, *Międzynarodowe stosunki...*, op. cit. s. 153 - 154.

³⁰ *Ibidem*, s. 154.

Streszczenie

Publikacja została poświęcona ważnej części współczesnych międzynarodowych przepływów czynników produkcji jaką stanowią bezpośrednie inwestycje zagraniczne. W pracy skoncentrowano uwagę przede wszystkim na determinantach napływu inwestycji, a także na wynikających z nich konsekwencjach. Ponadto opracowanie zawiera dane statystyczne dotyczące bezpośrednich inwestycji zagranicznych na świecie.

Słowa kluczowe: bezpośrednie inwestycje zagraniczne, determinanty, konsekwencje

Determinants and consequences of direct foreign investments

Summary

That paper is devoted to the major part of the modern international flow of factors of production, that is direct foreign investments. The paper focuses mainly on the determinations of the inflow of investments as well as the consequences resulting from them. Furthermore, the paper contains some statistical data related to foreign direct investments in the world.

Key words: foreign direct investments, determinants, consequences